

Le juste : une échelle entre la terre et le ciel

Le rêve de Jacob

Lecture plurielle

Un verset peut s'interpréter de plusieurs façons, « soixante-dix » selon la tradition. Ici le verset décrivant le rêve de Jacob est lu par quatre exégètes traditionnels du Moyen-âge. Les uns mettent l'accent sur le côté littéral, les autres sur le côté midrashique. Que représentent les anges ? Pourquoi une échelle ?

בראשית פרק כח

(יב) ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו:

רש"י

(יב) עולים ויורדים - עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו:

רשב"ם

עולים ויורדים - לפי הפשט אין לדקדק במה שהקדים עולים ליורדים, שכן דרך ארץ להזכיר עלייה קודם ירידה:

אבן עזרא

ומלאכי אלהים. מחשבות החכמה. ויאמר ר' ישועה, כי טעם סולם שעלתה בו תפלתו, וירדה ישועתו מן השמים. ואלה המפרשים לא ראו נבואת זכריה ועמוס וירמיה. והטעם דרך משל, כי כל דבר לא יכחד מן השם, ודברי מטה תלויים בעליונים, וכאלו סלם ביניהן שיעלו המלאכים בו להודיע הדברים אחר שהתהלכו בארץ. ג"כ כתוב ומלאכים אחרים יורדים למלאות שליחות השם כדרך מלך עם משרתיו:

רמב"ן

(יב) והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו - הראהו בחלום הנבואה כי כל הנעשה בארץ נעשה על ידי המלאכים והכל בגזרת עליון עליהם, כי מלאכי אלהים אשר שלח ה' להתהלך בארץ לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם להתיצב על אדון כל הארץ לאמר לפניו התהלכנו בארץ והנה יושבת בשלוח או מלאה חרב ודם, והוא יצוה עליהם לשוב לרדת בארץ ולעשות דברו: והראהו כי הוא יתברך נצב על הסלם ומבטיחו ליעקב בהבטחה גדולה, להודיע שהוא לא יהיה ביד המלאכים אבל יהיה חלק ה' ויהיה עמו תמיד, כמו שאמר והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך, כי מעלתו גדולה משאר הצדיקים שנאמר בהם (תהלים צא יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך:

Genèse chapitre 28

12- Il eut un songe que voici: Une échelle était dressée sur la terre, son sommet atteignait le ciel et des messagers divins montaient et descendaient le long de cette échelle.

Rachi (1040 – 1105)

Ils montaient et ils descendaient : ils montaient d'abord et descendaient ensuite. Les anges qui l'accompagnaient de la terre d'Israël ne sortent pas en dehors d'Israël, aussi montèrent-ils au ciel, alors descendirent les anges du dehors d'Israël pour l'accompagner.

Rachbam (1080 – 1160)

Ils montaient et ils descendaient : selon le sens littéral, il n'y a pas lieu de s'attacher au fait qu'ils montaient avant de descendre, car c'est l'habitude du langage de mentionner la montée avant la descente.

Abraham ibn Ezra (1089 – 1164)

Les anges de Dieu : les pensées de l'intellect (les idées). Rabbi Josué enseigne que l'échelle signifie que sa prière (de Jacob) montait en elle, et que le salut (divin) en redescendait. Et ce type de commentateurs n'a pas considéré les prophéties de Zacharie, Amos et Jérémie. En fait cette échelle est une parabole qui signifie que rien n'échappe à Dieu, et que ce qui se passe en bas dépend d'en haut. Et tout se passe comme si une échelle se trouvait entre eux, et que les anges y montaient pour faire savoir ce qui s'y passait après leur passage sur la terre. Il est écrit ensuite que d'autres anges descendaient pour accomplir d'autres missions de Dieu à l'instar d'un roi avec ses serviteurs.

Ramban (1194 – 1270)

Et voici une échelle posée vers la terre et sa tête atteignait le ciel, et voici que les anges de Dieu y montaient et descendaient : Il lui montra par un rêve que tout ce qui se fait sur terre ne se fait que par des anges, et selon le décret du Très Haut. Car les anges de Dieu que l'Eternel envoie sur terre n'agissent ni peu ni prou jusqu'à leur retour devant le maître de la terre pour lui annoncer qu'ils ont parcouru la terre : et voici elle est en paix ou pleine de glaives et de sang ; alors Il leur ordonne de retourner sur terre pour accomplir Sa parole.

Et Il lui montra que Lui, qu'Il soit béni, se tenait sur une échelle faisant à Jacob cette grande promesse, à savoir qu'il ne dépendait pas des anges, mais qu'il était la part de Dieu qui serait toujours avec lui, comme il est dit : « Je serai avec toi et je te protégerai là où tu iras. » Car sa grandeur (de Jacob) était supérieure aux autres justes à propos desquels il est dit (**Psaume 91, 11**) : « Car Il a ordonné à Ses anges de te protéger dans toutes tes voies » [mais il n'est pas dit que Dieu sera avec eux.]